

به نام خدا

بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور
۵۳. کاهش التهابات بازار خودروهای تجاری با تمرکز بر
ایجاد تعادل در بازار عرضه و تقاضا

مشخصات طرح

دوره یازدهم - سال دوم

شماره ثبت:

۷۱۵

معاونت پژوهش‌های
زیربنایی و امور تولیدی

مشخصات گزارش

تهیه و تدوین کنندگان:

سعید شجاعی
رسول سلیمانی

ناظر علمی:

محمدحسن معادی رودسری

شماره مسلسل:

۳۱۰۱۸۰۲۸

تاریخ انتشار:

۱۴۰۰/۱۱/۴

دفتر مطالعات انرژی، صنعت و معدن

مقدمه

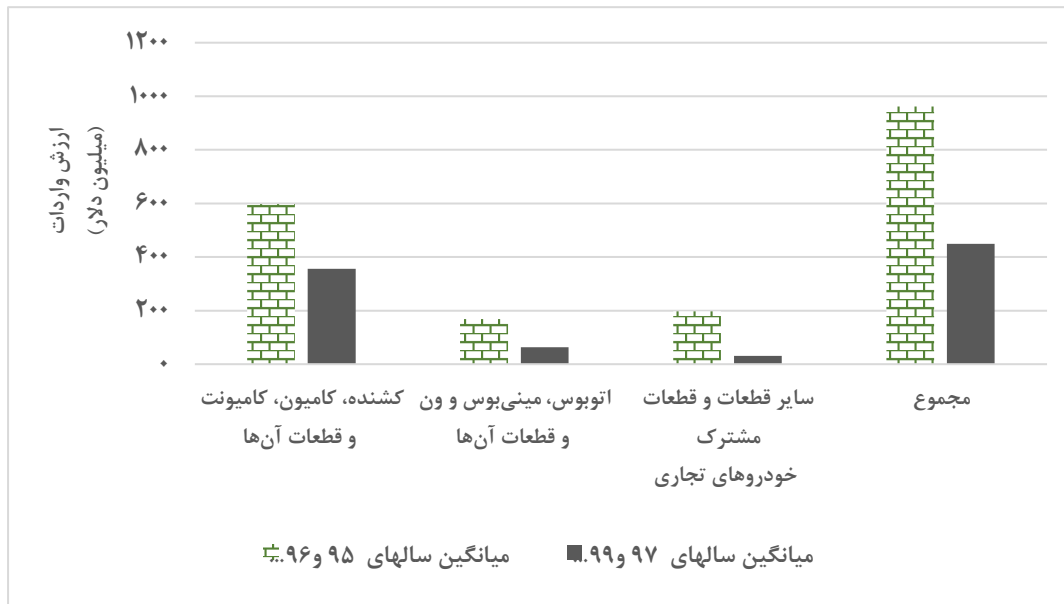
ترانزیت کالا در جاده با سهم ۸۰ درصدی به وسیله خودروهای تجاری انجام می‌شود. در پی کاهش منابع ارزی، تولید و واردات خودروهای تجاری کاهش یافته است. این موضوع سبب کمبود و افزایش قیمت خودروهای تجاری و در نتیجه سبب افزایش کرایه حمل کالا شده است. همچنین کمبود خودروهای تجاری^۱ موجب ایجاد تأخیر در حمل و نقل کالا و تحمیل هزینه مضاعف (کاهش سرعت گردش نقدینگی بنگاه و افزایش هزینه‌های انبارداری) بر کالاها شده است. لذا کاهش قیمت خودروهای تجاری و رفع کمبود ناوگان در این حوزه می‌تواند به کاهش قیمت تمام شده تولید و توزیع کالاها منجر شود. همچنین با افزایش تولید و واردات این نوع خودروها و قطعات مربوطه درآمد دولت از محل حقوق ورودی اقلام وارداتی و مالیات بر ارزش افزوده دریافتی از خودروهای تولید داخل و وارداتی افزایش می‌یابد. به همین منظور در ادامه به تحلیل التهابات بازار خودروهای تجاری پرداخته شده تا با تمرکز بر ایجاد تعادل در بازار عرضه و تقاضا بتوان از آشفتگی در این بازار کاسته شود.

تبیین وضعیت بازار خودروهای تجاری در کشور

طبق نمودار ۱، میانگین سالیانه ارزش واردات خودروهای تجاری^۲ باری اعم از کشنده، کامیون و کامیونت و همچنین قطعات منفصله آنها در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۹ به ۳۵۵ میلیون دلار رسید که نسبت به میانگین سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ بیش از ۴۰ درصد کاهش را نشان می‌دهد. از طرفی، میانگین ارزش واردات خودروهای تجاری مسافربری (اتوبوس، مینی‌بوس و ون) و قطعات آنها در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۹ به ۶۳ میلیون دلار رسید که نسبت به میانگین سالیانه، سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ بیش از ۶۰ درصد کاهش داشت. کاهش میانگین ارزش واردات قطعات مشترک خودروهای باری و مسافربری تجاری نیز در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۹ نسبت به میانگین سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ بیش از ۸۴ درصد بود و به ۳۰ میلیون دلار رسید.

۱. برای مثال به کمبود کامیون و کشنده برای حمل کالاهای اساسی از بنادر در تیرماه ۱۴۰۰ می‌توان اشاره کرد.
۲. منظور از خودروهای تجاری کلیه خودروهای مخصوص حمل کالا و مسافر مانند کشنده، کامیون، کامیونت، اتوبوس، مینی‌بوس و ون است. خودروهای سواری جزو خودروهای تجاری طبقه‌بندی نمی‌شوند.
۳. نظر به مصوبات کمیته مقابله با تحریم‌های وزارت امور اقتصاد و دارایی، اطلاعات مربوط به سال ۱۳۹۸ محرمانه تلقی شده و به منظور جلوگیری از تشدید تحریم‌ها انتشار عمومی آن تاکنون مجاز اعلام نشده است.

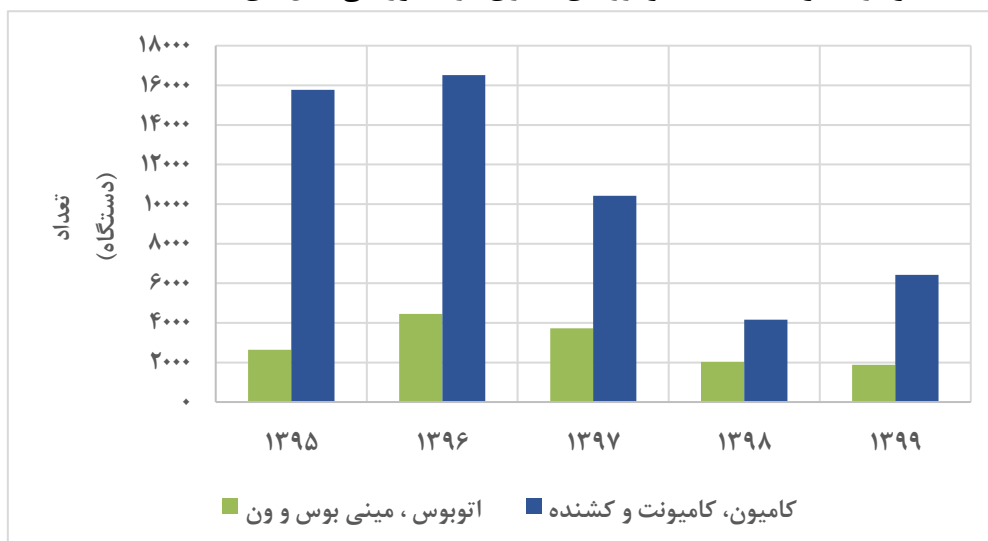
نمودار ۱. میزان واردات خودروهای تجاری و قطعات آنها به کشور طی سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹

مأخذ: آمار منتشر شده گمرک جمهوری اسلامی ایران.

در مجموع میانگین سالیانه ارزش واردات خودروهای تجاری و قطعات منفصله آنها در سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ بیش از ۹۶۰ میلیون دلار بوده که در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۹ به طور متوسط به کمتر از ۴۵۰ میلیون دلار رسید. کاهش حدود ۵۱۲ میلیون دلاری ارزش واردات این نوع خودروها و قطعات آنان منتهی به تلاطم در بازار این مدل خودروها و سونامی افزایش قیمت آنها شد. از طرفی، همان‌گونه که در نمودار ۲ نشان داده شده میزان تولید خودروهای تجاری باری (کشنده، کامیون و کامیونت) کشور با توجه به و کاهش واردات قطعات منفصله در سال ۱۳۹۹ با کاهش ۶۰ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۶ به ۶۴۱۸ دستگاه رسید. همچنین، میزان تولید خودروهای تجاری مسافری (اتوبوس، مینی‌بوس و ون) کشور در سال ۱۳۹۹ به ۱۸۷۳ دستگاه رسید که نشان از کاهش ۵۸ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۶ می‌دهد.

نمودار ۲. تولید سالیانه خودروهای تجاری در کشور طی سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹

مأخذ: سری زمانی تولید، آمار منتشر شده وزارت صنعت، معدن و تجارت.

کاهش واردات خودروهای تجاری از یک سو و کاهش تولید داخل این مدل خودرو، موجب کاهش عرضه خودروهای تجاری در کشور شده است که افسار گسیختگی قیمتی در بازار خودروهای تجاری را به همراه داشته است به گونه‌ای که در برخی مدل‌ها تا بیش از ۲۰۰ درصد اختلاف قیمت خودروهای تجاری وارداتی و تولید داخل نسبت به قیمت جهانی خودروهای مشابه مشاهده می‌شود. برای مثال قیمت برخی از خودروهای تجاری طبق جدول ۱ ارائه شده است که به‌طور متوسط نشان‌دهنده ۱۳۰ درصد اختلاف قیمت بازار داخل و قیمت جهانی است.

جدول ۱. مقایسه قیمت خودروهای تجاری وارداتی و تولید داخل در داخل کشور با قیمت جهانی^۱

نام خودرو	کارکرد (هزار کیلومتر)	سال ساخت	قیمت بازار داخل کشور (میلیون تومان)	قیمت مشابه در خارج کشور (هزار دلار)	بیشینه قیمت مشابه در خارج کشور (میلیون تومان)	اختلاف قیمت بازار داخل و قیمت مشابه خارج کشور (درصد)
DAF 480	۱۱۱	۲۰۲۰	۴۸۰۰	۷۸	۲,۱۲۹	۱۲۵/۴
FH 500	۴۰۰	۲۰۱۸	۵,۳۰۰	۵۲	۱,۴۲۰	۲۷۳/۳
Foton Auman 4X2	۰	۲۰۲۱	۲,۲۰۰	۴۰	۱,۰۹۲	۱۰۱/۵
ایسوزو-۶تن	۰	۲۰۲۰	۲,۰۵۰	۳۸	۱,۰۳۷	۹۷/۶
شیلر-۶ تن	۰	۲۰۲۱	۸۳۹	۲۰	۵۴۶	۵۳/۷
متوسط اختلاف قیمت بازار داخل و قیمت مشابه خارج کشور (درصد)						۱۳۰/۳

مأخذ: یافته‌های تحقیق بر مبنای تحقیقات میدانی و سایت‌های معتبر جهانی و داخلی.

تبعات افزایش قیمت خودروهای تجاری

تبعات افزایش قیمت خودروهای تجاری به‌صورت مختصر به‌شرح ذیل ارائه می‌شود:

۱. کند شدن روند جایگزینی خودروهای فرسوده

تعداد خودروهای فرسوده در کشور حدود ۳ میلیون دستگاه است که پیش‌بینی می‌شود در افق ۱۴۰۴ این تعداد به ۸ میلیون دستگاه خواهد برسد. در سال ۱۳۹۶ حدود ۳۲۰ هزار گواهی اسقاط صادر شده این میزان در سال ۱۳۹۹ به کمتر از ۳۰ هزار گواهی رسیده است که نشانگر کاهش ۹۰ درصدی در زمینه اسقاط خودروهای فرسوده است.

- **تشدید آلودگی هوا:** سهم خودروهای فرسوده عمومی در آلودگی هوای شهرهای بزرگ و پرجمعیت، حدود ۶۵ درصد است.^۲
- **افزایش مصرف سوخت:** کامیون‌های فرسوده به‌طور متوسط بیش از ۵۵ لیتر در هر ۱۰۰ کیلومتر مصرف سوخت دارند، اما نسل جدید و به روز جهانی آنها با مصرف حدود ۳۰ لیتر در هر یکصد کیلومتر دارند.^۳
- **کاهش ایمنی حمل‌ونقل جاده‌ای:** طبق بررسی‌های انجام شده ۱۰ تا ۱۵ درصد میزان تلفات تصادفات جاده‌ای به دلیل عدم امنیت و ایمنی وسایل نقلیه فرسوده است.^۴

۲. افزایش هزینه‌های حمل‌ونقل کالا و مسافر

افزایش قیمت خودروهای تجاری سبب افزایش کرایه حمل کالا شده است و کمبود خودروهای تجاری سبب ایجاد تأخیر در حمل‌ونقل کالا (دموراز کشتی‌ها و دپوی کالا در گمرک) و تحمیل هزینه مضاعف (افزایش هزینه مالی ناشی از کاهش سرعت گردش نقدینگی

۱. با توجه به نوسانات ارز به منظور محاسبه بیشینه قیمت خودرو مشابه در خارج کشور، قیمت دلار معادل ۳۰ هزار تومان لحاظ شده است.

۲. طبق اظهارات مشاور رئیس سازمان حفاظت محیط‌زیست در همشهری آنلاین کد خبر ۶۳۰۰۷۰.

۳. (مصاحبه رئیس سازمان راهداری) irna.ir/xjm8TW.

۴. مطالعه تطبیقی تأثیر بازیافت خودروهای فرسوده در کاهش تصادفات جاده‌ای، سیدمحمد سادات حسینی.

بنگاه و افزایش هزینه‌های انبارداری) بر کالاها شده است. تعرفه حمل جاده‌ای کالا در سال ۱۳۹۵ برابر با ۸۶۸ تومان به‌ازای هر تن- کیلومتر بوده این میزان در سال ۱۴۰۰ به ۳۱۳۶ تومان به‌ازای هر تن- کیلومتر رسیده است که نشانگر افزایش بیش از ۲۶۰ درصدی است. این میزان افزایش با وجود ثابت بودن قیمت گازوئیل و توزیع لاستیک خودروهای تجاری با نرخ ترجیحی رخ داده است.

ارائه پیشنهاد

از آنجا که میانگین ارزش واردات خودروهای تجاری و قطعات آن در سال‌های اخیر (۱۳۹۹ نسبت به ۱۳۹۷) به‌طور متوسط ۵۱۲ میلیون دلار کاهش داشته و این روند از سال ۱۳۹۷ آغاز شده و تاکنون ادامه دارد لذا، میزان کسری این خودروها و قطعات آنها در کشور تا پایان سال ۱۴۰۱ به‌لحاظ ارزشی حدود ۲/۵ میلیارد دلار برآورد می‌شود. در صورت واردات خودروهای تجاری معادل ارزش ۲/۵ (دو و نیم) میلیارد دلار، پیش‌بینی درآمد دولت از محل حقوق ورودی همان‌گونه که در جدول ۲ نشان داده شده است حداقل ۱۱ هزار میلیارد تومان خواهد بود.

جدول ۲. تخمین میزان واردات هریک از مدل‌های خودروهای تجاری و میزان درآمد دولت از محل حقوق ورودی^۱

عنوان	میانگین حقوق ورودی (درصد)	میزان ارزش واردات (میلیون دلار)	درآمد دولت از محل حقوق ورودی (هزار میلیارد تومان)
کشنده، کامیون و کامیونت	۲۰	۱۰۰۰	۴/۶
اتوبوس، مینی‌بوس و ون	۲۶	۵۰۰	۲/۹۹
قطعات	۱۵	۱۰۰۰	۳/۴۵
جمع		۲۵۰۰	۱۱/۰۴

مأخذ: محاسبات تحقیق براساس کتاب قانون مقرات واردات و صادرات.

به‌منظور کاهش التهابات بازار خودرو پیشنهاد می‌شود به دولت اجازه داده شود با تهاتر نفت خام و میعانات گازی یا درآمد حاصل از صادرات آنها (که در شرایط فعلی امکان دسترسی مستقیم به آن وجود ندارد) به تأمین مازاد تقاضای خودرو تجاری و قطعات منفصله آنها (که امکان تأمین در داخل کشور وجود ندارد) اقدام نماید.

تبصره الحاقی پیشنهادی

وزارت صنعت، معدن و تجارت مکلف است با همکاری وزارت راه و شهرسازی و وزارت کشور برنامه تولید و واردات حداقل ۲۰ هزار کامیون و کشنده و حداقل ۱۰ هزار اتوبوس و مینی‌بوس را در سال ۱۴۰۱ با اولویت تولید داخل و رعایت «سیاست‌های کلی تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی» ابلاغی ۱۳۹۱/۱۱/۲۴ تدوین و به تصویب هیئت وزیران برساند. دولت مجاز است از محل تهاتر نفت خام و میعانات گازی یا ارز حاصل از صادرات آنها نسبت به واردات یا تأمین اعتبار یا تأمین ارز مورد نیاز واردات خودروهای تجاری یا قطعات آنها اقدام نماید. منابع حاصله از محل حقوق ورودی واردات اقلام مذکور به ردیف ۱۱۰۴۰۲ جدول شماره ۳ درآمدها، واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای و واگذاری دارایی‌های مالی این قانون تحت عنوان حقوق ورودی خودروهای تجاری واریز و صرف موارد زیر می‌شود:

۱. ۸۵ درصد در اختیار وزارت کشور قرار گرفته و صرف توسعه حمل‌ونقل عمومی می‌شود.
۲. ۱۵ درصد در اختیار وزارت راه و شهرسازی قرار گرفته و صرف اصلاح نقاط حادثه‌خیز جاده‌ای می‌شود.

۱. در محاسبات این جدول قیمت دلار ۲۳ هزار تومان لحاظ شده است. (با توجه به قیمت ارز در بودجه)